

**MINTAQADA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGINI
BAHOLASH VA OSHIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH**

Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich

Namangan muhandislik-texnologiya institute, Iqtisodiyot kafedراسi dotsenti

Ahmadjanov Ilyosbek Ilhomjon o'g'li

Namangan davlat Universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. *O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlanishi mustaqillik yillaridan to hozirgi kungacha ma'lum bosqichlarni bosib o'tgan. Bu borada bir qancha me'yoriy hujjatlar, huquqiy asoslar yaratilgan. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasining 29- maqsadida, tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish va doimiy daromad manbasini shakllantirishga sharoitlar yaratish, tadbirkorlikning. Kichik biznes rivojlanishining iqtisodiy ahamiyatlaridan biri bu mamlakat YAIMini miqdor jihatdan ko'payishini ta'minlashdan iborat. O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tashabbusi bilan zarur qarorlar, qonunlar, farmonlar va shu kabi huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilingan bo'lib, ular hayotga tatbiq etilmoqda. Shu bilan birga tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish maqsadida ikkita fond: tadbirkorlikni rivojlantirish, kichik biznesni rivijlantirishga ko'maklashish fondlari tashkil etildi.*

Kalit so'zlar: *milliy iqtisodiyot, kichik biznes, tadbirkorlik, moliyaviy menejment.*

Kirish. Mamlakatimiz bugungi kunda iqtisodiyoti jadal rivojlanayotgan davlatlar orasida jahonda beshinchi o'rinni egallab turganligi va bu xalqaro hamjamiyat va xalqaro moliya institutlari tomonidan munosib ravishda yuqori baholanmoqda. Tadbirkorlar uchun 2023-yil 1- yanvardan boshlab qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi amaldagi 15 foizdan 12 foziga tushirilishi, 2022-yil 1-iyuldan boshlab bo'sh bino va foydalanilmayotgan yer uchastkasiga nisbatan soliqlarning oshirilgan stavkalarini qo'llash bekor qilinib, tadbirkorlarning shu tarzda ilgari oshirib hisoblangan 2 trillion so'mlik qarzlardan voz kechilishi ma'lum qilindi. Tadbirkorlik yangilik kiritish, tovar ishlab chiqarish faoliyatini o'zgartirish yoki korxonani tashkil qilish sohasida ijodkorlikning mavjudligi bilan ta'riflanadi [1]. Tadbirkorlik faoliyatining ijodkorlik jihatlari boshqaruvning yangi tizimida ishlab chiqarishni tashkil etishning yangi usullari yoki yangi texnologiyalarini tatbiq etishda o'z ifodasini topadi.

Kichik biznesni rivojlantirish va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lgani holda uning taraqqiyotini ta'minlash, milliy iqtisodiyotdagi salmog'ini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Ularni taraqqiy toptirishda mazkur sub'ektlarning bugungi kun talabi darajasidagi zamonaviy texnika va texnologiyalardan samarali foydalanish darajasiga tayanilishiga erishish lozim [4]. "Buning uchun ularni rivojlantirishning yangi manbalari, ham chet el

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

investitsiyalarini keng jalb qilish hisobiga, ham ichki manbalar, bank kreditlari hisobiga doimo kashf etib borilishi darkor". Bu siyosatning asosiy maqsadi, nafaqat, kichik biznes sub'ektlarining miqdor jihatdan o'sishini ta'minlash, balki ularning faoliyat samaradorligini oshirishdan iboratdir. Bugungi kunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik milliy iqtisodiyotning 13 foizini tashkil etadi, mamlakatimizda ish o'rinlarining 14 foizi, yalpi ichki mahsulotning 58 foizi ushbu tarmoqda yaratilmoqda. Taqqoslash uchun, Rossiya Federatsiyasida bu ko'rsatkich mos ravishda 13% va 14%, Evropa Ittifoqida esa 18% va 20% ni tashkil qiladi. O'zbekistonda kichik korxonalarining ulushi umumiy korxonalar sonining 7-9 foizini, iqtisodiy ko'rsatkichlari esa o'rtacha 26 foizni tashkil etadi. Bugungi kunda mamlakatimizda faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar sonida kichik o'rta biznesning ulushi 14 foizni, yuridik shaxs maqomiga ega kichik korxonalar 50 foizni tashkil etadi. Ko'rinib turibdiki, O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyatining asosiy ulushini kichik biznes tashkil etadi. Shuni ta'kidlash kerakki, kichik biznesning (mikro, kichik, o'rta) Evropa Ittifoqi yalpi ichki mahsulotidagi ulushi o'rtacha 60% ga proportsionaldir [5]. Bu omillarning aksariyati tashqi muhitga bog'liq bo'lib, jahon bozori talablariga mos ravishda shakllanayotganini hisobga oladigan bo'lsak, ichki moliyaviy resurslarning taqchilligini kamaytirish, ulardan foydalanish samaradorligini oshirish bevosita biznes jarayonlari va moliyaviy boshqaruv usullarini reinjining qilish samarasizligidan dalolat beradi. Bu holat kichik biznes faoliyati samaradorligini oshirishda menejmentning moliyaviy jihatlariga alohida e'tibor berishni talab qiladi. Samarali, yaxshi tashkil etilgan va sifatli moliyaviy boshqaruv tizimi moliyaviy barqarorlik va kichik biznesning rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, mamlakatimizda kichik biznes subyektlari faoliyatida, xususan, moliyaviy boshqaruvni tashkil etishda ilg'or boshqaruv usullaridan foydalanish takomillashtirilmoqda. Bu muammolar kichik korxonalarining ichki bozorni mahalliy mahsulotlar bilan to'ldirish imkoniyati yetarli emasligi, ishlab chiqarish texnikasi va texnologiyalari samaradorligining pastligi, shuningdek, mahsulotlarni bozorga chiqarishdagi qiyinchiliklar va natijada bu sohaga yo'naltirilgan investitsiyalarning qaytarilishida namoyon bo'lmoqda. Yuqoridagi holatlar kichik korxonalarining samarali ishlashiga imkon bermaydi. Ularni bartaraf etish va samaradorligini oshirish bo'yicha vazifalarni amalga oshirish ko'p jihatdan moliyaviy boshqaruv usullari va jarayonlarini yanada takomillashtirishni taqozo etadi. Yuqoridagi masalalar qatoriga kichik biznesda moliyaviy menejment usullarini qo'llash, ularni takomillashtirish, jumladan, iqtisodiy faoliyatning tanlangan sohasida moliyaviy boshqaruv usullarining joriy holati, samaradorligi, samaradorligini baholash, moliyaviy boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish kiradi. Xususiy tadbirkorlarning xomashyo resurslaridan foydalanish imkoniyati, birinchi navbatda, bunday mahsulotlarni birja va yarmarka savdolarida sotish hajmini ko'paytirish hisobidan sezilarli ravishda kengaytirildi [2]. Masalan, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan 3,3 trillion so'mlik xomashyo va materiallar sotib olindi, o'sish 6,5 foizni tashkil etdi. Bitimlarning 95 foizi birja savdolariga to'g'ri keldi. Shu bilan birga, tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlarni birja orqali sotish hajmi 18 foizga o'sib, 1,4 trillion so'mga etdi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Birjada tuzilgan bitimlarning umumiy hajmida tadbirkorlar va kichik biznes sub`ektlarining hisyasi o'tgan yilda 66 foizni tashkil etgan bo'lsa, joriy yilda bu ko'rsatkich 8 foizga ko'tarilgani kuzatildi. 19 Jahonda davom etayotgan iqtisodiy inqirozga qaramay, O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlari ta'minlanayotganligi qayd etildi. Joriy yilning 9 oyi yakunlari bo'yicha mamlakatning yalpi ichki mahsuloti 8,0 foizga o'sdi [3]. Kam xarajat hisobiga yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyati, yirik biznes kirib bora olmaydigan bozor sigmentlarini egallay olish qobiliyati, ayniqsa, xizmat ko'ratish sohasida va uncha katta bo'lmagan mahalliy resurs bazalarini o'zlashtirishda juda qulay tashkiliy shakl ekanligi kichik biznesni rivojlantirishning ahamiyati beqiyosligini ko'rsatadi.

Xulosa. Kichik biznesni jadal rivojlantirish masalasi mahsulot ishlab chiqarishni mahalliyashtirish, xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish va shuningdek, mamlakatning eksport salohiyatini oshirish masalalari bilan chambarchas bog'langan. Kichik biznes subyektlarini moliyaviy qo'llabquvvatlashning manbalaridan biri bu - xalqaro moliya tashkilotlari va chet el banklari tomonidan ajratilayotgan mablag'lar hisobidan ochilayotgan kredit liniyalari hisoblanadi. Respublikamiz iqtisodiyotida amalga oshirilayotgan tarkibiy o'zgarishlar yirik sarmoyalarni talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Vaxobov A.V, Xajibakiev Sh.X., Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. – T.: “Moliya”, 2010. - 174 b. 5.
2. Jumaev N.X. O'zbekistonda valyuta munosabatlarini taritibga solish metodogiyasini takomillashtirish.T. “Fan va texnologiya”,2007y.286b
3. Boltaboev M.R., Qosimova M.S. va boshqalar. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik. –T.: TDIU, 2010y. 240 b.
4. Bobakulov T.I. Milliy valyutaning barqarorligi. Monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2007.–184 b.
5. Abdullaev YO.A., Qoraliev T.M., va boshqalar “Bank ishi”. O'quv qo'llanma - B.M.: T.: “Iqtisod-Moliya”, 2009. - 576 b.